

Üniversitelerin finansmanı ve öğrenci harçları

13 Ekim 2012

Prof. Dr. Fevzi YILMAZ / Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Öğretim Üyesi

Yükseköğretim masraflarının artması eğitimcileri ve politikacıları telaşlandırmaktadır. Üniversite maliyetleri ile ilgili ana unsur, teknolojinin eğitim ve öğretimi çok fazla etkilemesi, bazen masrafları düşürmesi, bazen de arttırmasıdır. Örneğin, test ve pazarlama otomasyonları ve interneti tam kullanım maliyeti çok düşürmektedir. Fen bilimleri, tıp ve mühendislikte artan yatırım gereksinimi ile cihaz, alet ve teçhizat çevrim süresinin kısılması, yeni teknolojiler ve alanlar ise masrafları arttırmaktadır. Bunlarla birlikte, lisans ve lisansüstü öğrencileri için çok sayıda program, çok sayıda araştırma laboratuvarı, tümü çok para demektir.

Maliyet artışının bir diğer nedeni her üniversitenin elmas ligi (mükemmel üniversiteler) üyesi olma isteğidir. Yale (özel üniversite) veya Oxford (devlet üniversitesi) gibi olma ise araştırma ile bağlantılıdır. Sık profesör değişimi, yeni alanlar için görevlendirmeler, tırmanma duvarı gibi sosyal donatılar ve masrafların sürekli artması! Bu, en iyi üniversitenin de sorunudur ve alt küme üniversitelerinde de problemler vardır.

Okyanusun her iki yakasında (ABD ve İngiltere) görülen yükseköğretimin finansmanı ile ilgili değerlendirmeler ve Türkiye'deki gelişmeler dikkat çekicidir.

ABD'de üniversitelerin finansmanı

Üniversitelerdeki öğretim programlarında başarı/başarısızlık; öğretim kadrosu, teknik donanım (laboratuvar gibi) ve çevre ilişkileri gibi birçok faktöre bağlıdır. ABD'de üniversiteler daha iyi öğrenciyi çekme, elmas ligine çıkma veya tutunma adına sürekli yatırım yapmaktadırlar. Örneğin Chicago Üniversitesi, kitapları robotlar tarafından tanzim edilen yeni bir kütüphane kurmuş, yeni sanat merkezi inşa etmiş, yeni 10 katlı hastane binası yaptırmış ve Pekin'de yeni kampüs açmıştır. Diğer yandan, John D. Rockefeller Vakfı (Ünlü petrolcü) tarafından desteklenen bu üniversite borç içinde yüzmektedir. Chicago Üniversitesi benzeri birçok ABD üniversitelerinin yıllık zararları

ortalama %12 artmaktadır. ABD'deki 1692 üniversite ve kolejlerin para hareketleri ve hesap denklıkları incelendiğinde şaşkırtan sonuç herkesi ürkütmektedir: Üniversitelerin 2010'daki durumları 2006'ya göre finansal yönden daha kötüdür ve 1/3' ü borç batağındadır.

Gideri dengelemek için üniversiteler daha çok öğrenci kaydetmekte ve ücretleri arttırmaktadır. Öğrenci harçları 1983'ten bu yana toplam enflasyonun 3 katı şeklinde artmıştır. 2001'de ortalama hane gelirinin %23'üne denk gelen harç, 2010'da %38 olmuştur. Bu sürdürülemeyen bir durumdur. Kredi kuruluşlarına öğrenci borç toplamı 1 trilyon ABD dolarını (~ 1.8 trilyon TL) bulmuş ve bu konu politik tartışmanın merkezine oturmuştur. ABD'de eyaletlerin eski yıllarda yaptıkları bonkör üniversite destekleri ise giderek azalmaktadır.

Harç artışları ile ilgili olarak Jeff Denneen (Bain Consultant), "Yükseköğretim ek değer vermediğine göre ek maliyet neden?" sorusunu akıllıca sormaktadır. Orta seviye bir öğrenci eskiye göre daha az saat çalışmakta ve daha az öğrenmektedir. Not enflasyonu ise bu durumu maskeleymektedir.

Cornell (özel üniversite) finansal problemi 2009'dan itibaren çözmeye çalışmaktadır. Yönetim masrafını 70 milyon ABD Doları (~ 125 milyon TL) kadar düşürmüştür. Öğretim üyeleri daha odaklı ve önemli alanlara yönelmişlerdir. Kampüs kapatma, birleştirme, bölüm ve derslerin kaldırılması, yıldız profesörlerin azaltılması seçenekleri uygulanmaktadır.

ABD Üniversitelerinde yıllık %12'yi bulan uzun vadeli borçlanma artışı, %9'luk faiz ödemeleri artışı, %6'lık laboratuvar, tesis ve ekipman yatırımı artışı ve %5'lik öğretim gider artışı izlenmektedir.

ABD üniversiteleri bağımsızdır (özerktir), iç yönetim ve öğrenci harçlarını belirleme gibi konularda devlet kontrolü yoktur. Özel-Özerk üniversite anlayışı ve harçların üniversitelerce belirlenmesi, ABD üniversitelerini zenginlerin yoğun olarak gittiği yerler yapmamıştır. Lisans öğrencilerinin; 1/3'ü azınlıklardan, 1/4'ü fakirlik sınırının altında kalan aile üyelerinden oluşmuştur. Öğrencilerin 1/2'si yarı-zamanlı olup %80'i okurken çalışmaktadır. Dünya liginin birincisi olan Harvard (özel üniversite) yılda 40 bin ABD doları (~ 72 bin TL) altı gelire sahip aile bireylerinden harç almamaya karar vermiştir. ABD üniversitelerinde yabancı öğrenci oranı %5'tir. Bu ülkedeki lisansüstü öğrencilerin yarısını aşkın kısmı yabancılardan oluşur. ABD'de yabancı üniversite öğrenci gelirleri yıllık bazda 20 milyar ABD doları (~ 36 milyar TL) civarındadır.

İngiltere'de üniversitelerin finansmanı

İngiltere'de öğrenciler devlet üniversitelerinde okumak için yılda 8500 Sterlin (~ 25 bin TL) kayıt harcı ödemektedirler. Bu daha önceki kayıt harçlarınının 3 katı kadar

yüksektir. Ücret yüksek olduğu halde, kontenjanlar dolmakta ve müracaatçıların çok azı (dörtte biri) üniversiteye girememektedir. İngiltere'de devlet üniversitelerinde kapanma riski yoktur, ancak bazı bölümler öğrenci bulamamaktadır.

İngiltere'de özel üniversiteler artmakta ve yayılmaktadır. Bu üniversitelerde de ücret ve öğrenci bulma yönüyle sıkıntı yoktur. Hükümet, özel üniversiteleri öğrencilerine borç para vererek dolaylı şekilde desteklemektedir. Destek üniversite harcına bağlı olarak 6 bin sterlin/yıl'a (~ 17 bin 500 TL/yıl) kadar çıkmaktadır. Birçok öğrenci özel üniversitelerin erişilmez yükseklikte ücret talep ettiklerini düşünmektedir. Bu yanlıştır, Örneğin, İngiltere'deki Buckingham Üniversitesi (özel) AB öğrencilerinden 11 bin 250 sterlin/yıl (~ 33 bin TL/yıl) ücret almaktadır. AB öğrencileri İngiliz gibi sayılırlar. Özel üniversiteler esnek uygulamalar ile öğrencilerin programları bir yıl erken bitirmesine olanak sağlamaktadır. İngiltere'de özel üniversitelerde yabancı öğrenci ücretleri daha yüksektir. Özel üniversiteler dışarıdan çok öğrenci alırlar. Buckingham Üniversitesi öğrencilerinin yarısından fazlası yabancıdır. Sadece geçen yıl ülke sınırları içerisine 216 bin göçmen kabul edilmiş ve bunların %40'lık dilimini öğrenciler oluşturmuştur. Hükümet raporlarına göre, bir yıl içerisinde yabancı öğrencilerden elde edilen gelir 7 milyar Sterlin (~ 20,3 milyar TL) civarındadır. Bu rakamın 2025 yılına kadar ikiye katlanması planlanmaktadır.

Türkiye'de üniversitelerin finansmanı

Kıta Avrupası'nda ve bizde yükseköğretim büyük ölçüde devlet desteği ile yürütülür. Geçtiğimiz yıllarda devlet üniversitelerinde giderin %80-85'lik kısmı hazine, %15-20'ye yakın kısmı ise öğrenci harçları ile karşılanmakta idi. 2012-2013 eğitim-öğretim yılı itibariyle devlet üniversitelerinde öğrenci harçları hükümet kararıyla kaldırılmıştır. Harçların kaldırılması, zor durumda olan öğrenciler ve aileleri için çok iyi, varlıklı bireyle için ise ödül olmuştur. Yakın geçmişte çıkan Torba Kanun (26 Haziran 2012 tarih 6111 sayılı Kanun) ile çelişen bu yeni harç kararıyla komple yükseköğretim sistemi (önlisans, lisans, yüksek lisans, doktora, 2. öğretim, uzaktan öğretim) bütününde gözden geçirilmelidir. Yeni yapılandırmada "ücretlendirilmemiş hizmetin kıymeti bilinmez" özdeyişi dikkate alınmalıdır. Ödeme gücü zayıf öğrenciler burs, kredi ve borçlandırma gibi enstrümanlarla korunmalıdır. Önemli bir gerçek burada da dillendirilmelidir: Alman Hükümeti, üniversitelere öğrenci harcı konusunda serbestlik tanımıştır ve bu ülkedeki birçok üniversitede harç miktarı önemsiz sayılacak kadar düşüktür. Avrupa'daki akademi çevreleri, dünya üniversite liginde Alman üniversitelerinin önde olmalarını bir şekilde bununla ilişkilendirmektedir. Vakıf üniversitelerimiz, devletin yükünü alarak yükseköğretim sistemimize çok önemli katkı yapmaktadır. Vakıf üniversiteleri çalışanları YÖK, MEB ve TÜBİTAK fon ve burslarından diğer üniversite mensupları gibi yararlandırılmalıdır. Öğrencilerimize, talep etmeleri halinde harç, burs ve kredi desteği verilmelidir. Borç para verme alternatifi de yukarıda verilen İngiltere örneği dikkate alınarak çalıştırılmalıdır.

Ülkemizde devlet üniversitelerinde araştırmanın finansmanı da büyük ölçüde devlet (TÜBİTAK, DPT ve KOSGEB vb.) tarafından üstlenilir. Vakıf üniversitelerimiz ise devletten çok az destek almakta olup öğrenci harç kaynaklı gelir yapısına sahiptirler. Vakıf üniversitelerine de araştırmanın finansmanı ve öğretim elemanlarının yetiştirilmeleri konularında destek verilmelidir.

Sonuç

Yükseköğretim artık uluslararası bir sektör olmuştur ve rekabet artmıştır. Birçok üniversiteler bu gidişi bir rüzgâra benzetmekte ve rüzgârın durmasını beklemektedir. Fakat rüzgâr hiç durmayacaktır. Yükseköğretim kurumları bir seçim yapma durumundadır. Ya hızlı değişen dünyaya uyum sağlanacak ya da dışarıda kalınacaktır.

ABD ve İngiltere'de örgün yükseköğretim kurumları halkın ödeme kapasitesinin üstünde seyreden harç artışlarını - çok ucuz uzaktan öğretim alternatifleri varken - sürdürmezler. Bu ülkelerin üniversiteleri bu gerçeğin ışığında öğretim ve araştırmanın finansmanını gözden geçirmekte, bağışlar ve dış kaynakları (yabancı öğrenci, proje gibi) önemseyerek yarıştta önde kalmayı sürdürmektedirler.

Ülkemizde yükseköğretimin finansmanı büyük ölçüde devlet tarafından karşılanmaktadır. Sayıları hızla artan vakıf üniversiteleri yükseköğretim sistemimize dinamizm katmış, üniversitelerimizde öğretim ve araştırmanın finansmanında farklı enstrümanlar öne çıkmaya başlamıştır. Eğer üniversitelerimiz dünya liginde önlerde yer alacaklarsa mutlaka finansal yapılarını güçlendirmelidirler. Bugün itibariyle %1'in altında olan üniversitelerimizdeki yabancı öğrenci oranı da arttırılmalıdır. İdari özerklik kadar mali özerklik de önemlidir. Üniversitelerimiz, eğitim ve araştırmaya bağlı kültürünü tabana yaymalı ve değişmelidir. Öğrencilerimizden alınan / alınmayan öğretim harçları gerçekçi modellerle tüm yükseköğretim sistemi için yapılandırılmalıdır.

Dünya: 25 Aralık 2010, 26 Mayıs 2012

The Economist: August 4th 2012, August 18th 2012, September 8th 2012